Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November 20, 2026

PERSONALITY AND ITS INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS

Sherboyeva Iroda Jasurovna

National Pedagogical University of Uzbekistan named after Nizami, Faculty of History, Group 102, National Idea Program

Abstract

This article provides information about the concept of personality, its formation process, and individual psychological characteristics. It also discusses temperament, character, abilities, and individual differences among people.

Keywords

personality, psychology, temperament, character, abilities, individual characteristics, thinking, emotions.

SHAXS VA UNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Sherboyeva Iroda Jasurovna - Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti Tarix fakulteti, 102-guruh, Milliy g‘oya yo‘nalishi

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxs tushunchasi, uning shakllanish jarayoni va individual psixologik xususiyatlari haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, temperament, xarakter, qobiliyat va insonning individual farqlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: shaxs, psixologiya, temperament, xarakter, qobiliyat, individual xususiyatlar, tafakkur, hissiyot.

Kirish. Inson jamiyatda yashar ekan, o‘ziga xos fikrlashi, xulq-atvori, qiziqishlari va dunyoqarashi bilan boshqa insonlardan farq qiladi. Psixologiya fanida insonning bunday o‘ziga xos jihatlari individual psixologik xususiyatlar deb ataladi. Shaxsning shakllanishida oila, ta'lim, tarbiya, atrof-muhit va ijtimoiy munosabatlar muhim o‘rin tutadi.

Shaxs muammosi psixologiya, pedagogika, falsafa va sotsiologiya fanlarining diqqat markazida turadigan eng muhim masalalardan biridir. Bugungi kunda yoshlarni har tomonlama barkamol shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Buning uchun esa har bir insonning individual psixologik xususiyatlarini chuqur bilish, ularni inobatga olgan holda ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etish zarur.

Asosiy qism

Shaxs tushunchasi. Psixologiyada *inson, individ, shaxs* va *individuallik* tushunchalari bir-biridan farqlanadi. *Inson* — biologik va ijtimoiy mohiyatga ega bo‘lgan, ong va nutq egasi hisoblangan tirik mavjudot. *Individ* — inson zotining alohida vakili. *Shaxs* — jamiyatda yashaydigan, ongli faoliyat olib boradigan, o‘z fikri, maqsadi va dunyoqarashiga ega bo‘lgan insondir. *Individuallik* esa har bir insonni boshqalardan ajratib turadigan betakror xususiyatlar majmuyidir. Inson tug‘ilganda individ sifatida dunyoga keladi, ijtimoiy muhitda faoliyat va muloqot jarayonida esa shaxsga aylanadi. Har bir shaxs o‘zining bilimlari, qobiliyatlari, xarakteri va xulq-atvori bilan boshqalardan ajralib turadi.

Shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar uchta guruhga bo‘linadi: irsiyat (tug‘ma biologik layoqatlar), muhit (oila, mahalla, do‘stlar davrasi, ijtimoiy sharoit) va maqsadli tarbiya (maktab, oliy ta'lim muassasasi). Shu bilan birga, insonning o‘z faolligi va o‘z-o‘zini tarbiyalashi ham shaxs kamolotida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shaxsning individual psixologik xususiyatlari bir necha muhim qismlardan iborat.

1. Temperament

Temperament insonning hissiyoti, harakatlari va xulq-atvoridagi o‘ziga xos xususiyatlarni ifodalaydi. Temperament haqidagi ta'limotning asoschisi qadimgi yunon shifokori Gippokrat hisoblanadi. Keyinchalik I. P. Pavlov temperamentning fiziologik asosi oliy asab faoliyati tiplari ekanligini ilmiy asoslab berdi. Temperamentning to‘rtta asosiy turi mavjud: sangvinik, xolerik, flegmatik va melanxolik. Har bir temperament turi insonning voqealarga munosabati va faoliyatida namoyon bo‘ladi.

Tur	**Asosiy belgilari**
Sangvinik	Tirishqoq, quvnoq, ijtimoiy, yangi sharoitga tez moslashadi; hissiyotlari tez paydo bo‘ladi va tez o‘tadi.
Xolerik	Tez va shiddatli, serg‘ayrat, qizg‘in; hissiyotlari kuchli, ba'zan o‘zini tuta olmaydi.
Flegmatik	Vazmin, sabr-toqatli, xotirjam; hissiyotlari tashqarida kam namoyon bo‘ladi, ishda puxta.

Melanxolik	Sezgir, ta'sirchan, tez xafa bo‘ladi; hissiyotlari chuqur va barqaror, ehtiyotkor.

Shuni ta'kidlash lozimki, sof holdagi temperament turlari kam uchraydi, aksariyat odamlarda aralash tipdagi xususiyatlar kuzatiladi. Temperamentning “yaxshi” yoki “yomon” turi yo‘q: har birining o‘ziga xos kuchli va zaif tomonlari mavjud, tarbiya esa ularning salbiy ko‘rinishlarini yumshatishga xizmat qiladi.

2. Xarakter

Xarakter — insonning atrofdagilarga, mehnatga, o‘ziga va jamiyatga bo‘lgan munosabatida namoyon bo‘ladigan xususiyatlar yig‘indisidir. Masalan, halollik, mehribonlik, sabr-toqat, mas'uliyatlilik va qat'iyatlilik xarakter xususiyatlaridir. Temperament asosan tug‘ma bo‘lsa, xarakter hayot jarayonida, tarbiya va faoliyat ta'sirida shakllanadi. Xarakter xususiyatlari odatda to‘rt yo‘nalishda o‘rganiladi: shaxsning boshqa odamlarga munosabati (xushmuomalalik, mehribonlik), mehnatga munosabati (mehnatsevarlik, tashabbuskorlik), o‘ziga munosabati (kamtarlik, o‘zini baholay olish) hamda narsa va buyumlarga munosabati (tejamkorlik, ozodalik).

3. Qobiliyat

Qobiliyat insonning muayyan faoliyatni muvaffaqiyatli bajarishiga yordam beradigan individual xususiyatdir. Masalan, kimdir til o‘rganishga, kimdir musiqa yoki sportga, yana kimdir texnikaga qobiliyatli bo‘lishi mumkin. Qobiliyat bilim, tajriba va muntazam mashq orqali rivojlanadi. Qobiliyatning tabiiy asosini tug‘ma anatomik-fiziologik xususiyatlar — *layoqatlar* tashkil etadi. Layoqat qobiliyatning shakllanishi uchun shart-sharoit bo‘lib xizmat qiladi, ammo o‘z-o‘zidan muvaffaqiyatni kafolatlamaydi.

Qobiliyatning rivojlanish darajalari: *qobiliyatlilik*, *iste'dod*, *talant* va *daho*. Iste'dod — qobiliyatlarning muayyan faoliyatda yuqori darajada uyg‘unlashuvi; talant — shu faoliyatda yuksak ijodiy natijalarga erishish imkonini beruvchi daraja; daho esa insoniyat taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shadigan eng yuqori bosqichdir.

4. Qiziqish va ehtiyojlar

Qiziqish insonni muayyan faoliyatga undaydi. Ehtiyojlar esa insonning yashashi, rivojlanishi va o‘z maqsadlariga erishishi uchun zarur bo‘lgan talablaridir. Inson o‘z qiziqishlari orqali yangi bilimlarni egallaydi va o‘z ustida ishlaydi. Ehtiyojlar moddiy

(oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy), ma'naviy (bilim olish, ijod qilish, go‘zallikdan zavqlanish) va ijtimoiy (muloqot, hurmat va e'tirof) turlarga bo‘linadi. Amerikalik psixolog A. Maslou ehtiyojlarni pog‘onali tizim sifatida tasvirlagan: fiziologik ehtiyojlar, xavfsizlik, tegishlilik va muhabbat, hurmat hamda o‘zini namoyon qilish ehtiyojlari. Quyi ehtiyojlar qondirilgach, inson yuqori ehtiyojlarga intiladi.

5. Tafakkur va hissiyot

Shaxsning individual xususiyatlarida aqliy va hissiy jarayonlar ham o‘z ifodasini topadi. Tafakkur uslubi (tahliliy yoki amaliy, mustaqil yoki tayyor andozaga tayanuvchi), xotira, diqqat va tasavvur hajmi har bir insonda turlicha bo‘ladi. Hissiyotlar — quvonch, qayg‘u, g‘azab, mehr kabi kechinmalar — inson faoliyatiga rang va yo‘nalish beradi. Hissiy barqarorlik, o‘z his-tuyg‘ularini boshqara olish shaxsning ijtimoiy moslashuvi va muvaffaqiyatida muhim rol o‘ynaydi.

Shaxsning individual psixologik xususiyatlari tug‘ma imkoniyatlar hamda hayot davomida orttirilgan tajriba, tarbiya va ta'lim ta'sirida shakllanadi. Shu sababli har bir insonning o‘ziga xos jihatlarini hurmat qilish va uning qobiliyatlarini rivojlantirish muhimdir. Pedagogik faoliyatda o‘quvchi va talabalarga individual yondashuv, ularning temperamenti, qiziqishi va qobiliyatini hisobga olish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, shaxs va uning individual psixologik xususiyatlari inson hayotida katta ahamiyatga ega. Temperament, xarakter, qobiliyat va qiziqishlar har bir insonning o‘ziga xosligini belgilaydi. Inson o‘zining ijobiy xususiyatlarini rivojlantirib, kamchiliklari ustida ishlashi orqali jamiyatda munosib o‘rin egallashi mumkin. Shuning uchun har bir inson o‘zini anglashi, o‘z imkoniyatlarini bilishi va doimo rivojlanishga intilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘oziyev E. G. Umumiy psixologiya.
2. Davletshin M. G. Umumiy psixologiya.
3. Rubinshteyn S. L. Osnovy obshchey psixologii.
4. Maslow A. Motivation and Personality.
5. Psixologiya faniga oid o‘quv qo‘llanmalar.
6. Umumiy psixologiya darsliklari.